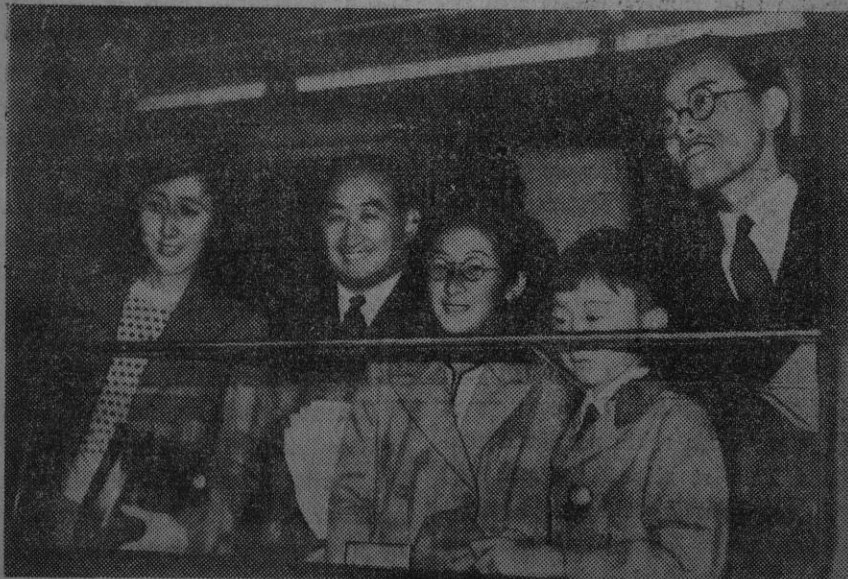

Fra Oslo til Interlaken.

Første brev til „Morgenbladet“ fra en høstlig reise.

Av FREDRIK RAMM

04-033002

Billedet er tatt idet toget med den japanske familien kjører avsted fra Interlaken. Fra venstre sees fru Mitsui, Takasumi Mitsui, deres to barn og en ung japansk student Stepen Nasaki. — Mitsui tilhører den store japanske familien som har veldige eiendommer over hele landet; det er hans eldre bror som nu er konsernets chef. Blandt hans venner en prins Chichibu; en yngre bror av den japanske keiser.

Interlaken, september 1938.

DET var så varmt nedover veiene i Vestfold at en måtte sitte i skjorte-ermene, men kornet var både modent og skåret, og eplekartene var begynt å rødme i havene. Og da Minnehallen ved Stavern sank i havet bak «Peter Wessel», hadde luften over kysten den kjølige klarheten som viser at nu er det snart høst selv om temperaturen er sommerlig. Da vi gikk i land i Frederikshavn, var det alt såpass mørkt at en knapt fikk noget inntrykk av hvilken årstid var den fremherskende nedover i Jylland, hvor veiene er førsteklasses og oppmerket så godt at en uten å spørre sig for kan kjøre fra dør til dør.

Dagen etter skinnit solen fra en blå og dyp sommerhimmel, og det var lett å se at vi alt var kommet et stykke mot syd. Luften var ennå tung og disig av varmen og asfalten bløt slik at gummiens rulling over den gav den låten som er egen for sommerkjøringen. Nedover Sønder-Jylland var det bare sommer,

og selv med det begrensede kjennskap til landbruk en får av å eie en to måls have i Vestre Aker, var det lett å se at jorden her var fruktbar og bønderne glad i den. Og igjen slo det mig hvor vennlige danskene er i sin omgang med mennesker, hvor glad man blir i dem og deres smil og tjenstvillighet og hvor godt Dannebrog med sin friske røde farve passer til de hvitkalkede gårder med de høie takene og det grønne bølgende landskapet og de store løvtrær.

Og snart er vi ved den dansk-tyske grensen. Etter en hyggelig passiar med de danske tollfunksjonærer kjører vi de 30—40 meter som skiller oss fra de tyske og er forberedt på en stram og militaristisk behandling. Vi leser jo aviser. Vi vet en mengde om tysk disiplin, vi har hørt om minutiøse undersøkelser og går næsten litt engstelig inn i kontorbygningen, mens C 9629 står utenfor med dørene og kuffertene åpne... Tre-fire minutter etter sitter vi igjen i bilen. En høflig toll-

funksjonær lukker bildøren etter oss, hilser og ønsker med et vennlig smil «Gute Reise». Og så ruller vi nedover gjennom Schleswig og Holstein. Veiene er like godt oppmerket som i Vestfold og i Jylland... Der er to-tre å velge mellom til Hamburg, og da de ser ut til å være like gode, velger vi den ene... Ut på dagen spiser vi middag i en henrivende liten landsby, hvor barn og høns tumler sig omkring et Denkmal og hvor vi for første gang ser nogen S. A.-menn med hakekorset i et bind rundt armen. Jeg husker plutselig artikler jeg har skrevet om dem og blir engstelig... Det tyske etterretningsvesen er jo fullkomment, og en kan aldri vite.

Men jeg at den ene av de tyske menn får et vennlig smil om munnen; en ung pike like ved Denkmal'et er årsaken, og min engstelse gir sig... I solnedgangen kjører vi gjennom Hamburg, og det er bare å følge veiskiltene i kjempebyen, og en kommer like lett gjennom den som fra Egertorvet til Slottsbakken. Det var en søndag, og vi møter tusenvis av biler på veien inn fra Lüneburger Heide, hvor hamburgerne har tilbragt søndagen. De har lyng og blomster på bilene sine; den enorme trafikken avvikles lett og smertefritt, og tonen ved veikryss og ved små uhell er så imotekommende, og smilene er så vennlige at jeg begynner å få et helt annet inntrykk av tyskerne enn jeg har hatt.

Vi tar inn på et eldgammelt hotell i en liten by som ligger i skyggen av en katedral og er omgitt av kanaler. I spisestuen sitter nogen eldre herrer og drikker øl; en ung officer slår sig løs med sin blonde unge frue og drikker rhinskvin, og på veggen henger et stort bilde av Hitler. Vi begynner virkelig å spekulere på om det er sant hvad vi har lest og hørt om krigs-stemnin-

gen i Tyskland, men vi har jo bare været her i åtte-ti timer og vil nødigg felle en for snar dom.

Dagen efter var der regn i luften. Vi kjører over den hannoverske sletten og kommer inn i de katolske distriktene ved Rhinen. Hist og her kupler landskapet sig litt; en tysk fransiskanermunk i sin brune kutte strever hårdt for å trå cyklen sin op en skråning... I Beckum får vi en Wienerschnitzel så stor som haven hjemme i Vestre Aker, suppe og dessert for mark 1.75, og efter en stunds kjøring kommer vi til et sted som heter Altenberg med en vidunderlig vakker gotisk katedral... Der må vi stanse og se. Like efter er vi inne i en leketøllandsby; der må vi også stanse og se... Og slik snegler vi oss fremover til Köln og frem til Bonn, hvor vi overnatter.

Skjønnheten og frodigheten i landskapet, idyllen i landsbyene, menneskenes åpne vennlighet og hjelpsomme holdning mot oss utlendinger, holder sig hele næste dag da vi kjører nedover langs Rhinen på den østre bredden. En av oss har hørt at bilturen skal være den vakreste i verden. Jeg noier mig med at den må være en av de vakreste... Vinbergene, slottsruinene, landsbyene og den maleriske trafikken på elven med svære prammer og hjulbåter, gjorde at det var mere enn vanskelig å passe så godt på rattet som en burde, men uten videreverdigheter kom vi da forbi både Koblenz og Mainz, og ved Darmstadt inn på autostradaen til Heidelberg.

Den var naturligvis et teknisk mesterverk. På sin måte like imponerende som de svære industribyggene i utkanten av Ruhr-distriktet, som vi hadde beundret med vår forstand da vi kjørte gjennom dem igår. Men kjedelig å kjøre på; svingene var så riktig doserte at en ikke behøvet mere enn å plukke på rattet, og motoren summet så jevnt og stille at jeg forstår dem som blir lullet i søvn av den... I Heidelberg så vi hverken Heinrich eller Käthie og trillet sydover i skumringen til vi kom til en liten by, som dagen efter viste sig å hete Ettlingen. Der fulgte en blid S. A.-mann oss frem til et hotell som heter Zum Erbprinz, og hvis jeg utgav reisebøker, vilde det få fire, ja gjerne både fem

og seks stjerner. Dessuten var byen fulkommen i sin idyll og sin farvelglade bebyggelse. Hotellverten sa «Auf Wiedersehen», og de officerer som bodde der sa «Grüss Gott», så hadde det ikke været for at vi skulde nå Interlaken i Sveits i løpet av dagen, var vi blitt der både vel og lenge.

Ut på dagen ser vi et skilt «Strassburg 22 kilometer»... Skal vi svinge inn i Frankrike? Men vi bestemmer oss til å fortsette nedover gjennom Baden forbi Freiburg og til Basel... Vi innvikler oss i en disputt. En av oss mener at turen idag langs Schwarzwald er vakrere enn den igår langs Rhinen. Jeg vet ikke hvad jeg skal si... Men vakkert er det. I øst hever Schwarzwald sig; veien går langs foten av fjellene, og vestover strekker sletten sig, og langt ute i vest hever Vogeserne sig...

Og plutselig blir vi alvorlige. Vi kjører ikke langt fra en av de europeiske grensene som det har kostet millioner av menneskeliv å flytte snart mot øst og snart mot vest. Vi har i løpet av to-tre dager fått nogen helt nye inntrykk av tyskerne og deres vesen. Franskmennene kjenner jeg fra årelange opphold, og mens vi kjører nedover de badenske landeveiene mellom Schwarzwald og Vogeserne, begynner det å demre for mig at i årevis har jeg lønnet franskmennene dårlig for alt hvad jeg har fått av deres land og deres kultur. For å verne dem har jeg som journalist angrepet tyskerne. Jeg har været så blind at jeg har ment at kjærlighet til fransk og Frankrike betinget hat til tysk og Tyskland. Og så har jeg gjort mitt til at spenningen mellom de to store europeiske nasjoner, hvis kulturformer er like uundværlige for Norge, først holdt sig efter krigen, og siden er steget slik at verden igjen frykter et oppgjør. Og Norges og Nordens ansvar blev overveldende for mig. Vår oppgave er ikke å ta parti hverken mellom land eller mellom systemer. De nøytrales vettløse optreden under krigen; vårt knefall for seierherrene etterpå og vår utnyttelse av de slagnes svak-

Denne artikkel forsette på baksiden av klippet.

AVS VORERSTEVOLVUNG I BERLIN

Annet brev til „Morgenbladet“ fra en høstlig reise.

Se neste ark

EN av veiene fra Interlaken til Genève går like i strandkanten langs Thuner-sjøen til en liten by som heter Spiez. Derfra går den av rett inn i fjellene og stiger og stiger i de trange alpedalene som er både dypere og brattere enn våre egne fjelldaler. Elvene går som hjemme stryk-i-stryk; vannet er jadegrønt som i Sjøa og Otta. Det er lenge siden det regnet så hver dråpe kommer nok fra de svære breene vi ser glitre i solskinn når sidedalene inn i storfjellet åpner sig.

Bebyggelsen er pittoresk; en blir i godt humør av å se på de snurrige fasadene med tårner og gesveisninger . . . I sitt hjemland er sveitserstilen både vakker og klædelig; det er rart med de tingene som i århundrer har vokset frem av jordbunnen, folkelynnen og materialet. De må bli pene . . . Hist og her står et krusifiks ved veikanten; noen av de veifarende korsrer sig, men vi som er gode protestanter later som ingenting. Det lir på dag. Gjeterguttene driver hølingene hjem fra beitene på fjellskråningene hvor gresset er både høit og saftig grønt. Kveget er storvokset; hårveksten er så sparsom at det er lyserødt i huden som nyfødte grisunger. Hver eneste ku har en bjelle stor som en liten kirkeklokke så hølingen behøver ikke være på mange kjyr for vi kjører gjennom et vandrende klokkespill. Den sprø klangen i noen av bjellene skal komme av at der i metallet er smeltet inn litt sølv.

Jeg sier til et par danske venner i bilen at det er merkelig at kveget i et slikt fjell-land er så storvokset. Det måtte da passe bedre på de danske slettene . . . Jeg belærer dem om at kveget i de norske fjellene er forholdsvis småvokset og skryter også av nordfjordingen som klatrer i fjellet like godt som nogen gemse.

En av danskene har lenge ventet på å slippe til . . . Nu sier han:

— Når kveget i de sveitsiske fjellene er større enn i de norske kommer det vel av at fjellene er større.

Den satt! Jeg biter utfordringen i mig, og vi kjører inn i et juv hvor veien delvis er sprengt inn i fjellet som stiger loddrett tilværs på begge sider av en galning av en

fjellbekk . . . Her må en være våken ved rattet. — En stund etter er dansken fram på i et enda vennligere tonefall:

— Har dere så bratte og slyngeveier i Norge?

Nu klarer jeg ikke mere og forteller ham om Tronåsen som er så bratt at bilene må kjøre den op baklengs. Da tier han . . . Det gjør vi forresten alle sammen og glemmer både klokkespillet og Tronåsen for veien blir mere og mere imponerende og landskapet skjønnere og villere. Jeg strekker mig langt og innrømmer at folk som ikke har sett norske fjell har lov til å falle i staver over sveitsiske. Men i mitt stille sinn tilstår jeg at en biltur gjennom Alpene nok på sine steder byr på større og mere dramatiske scenerier enn noget annet sted jeg har vært.

Vi spiser aftens i en liten kro. Den siste landsbyen vi kom gjennom het Schönried; den neste vi skal inn i heter Rougemont så vi er nok på grensen mellom det tyske og franske Sveits. Kroen er fordringsløs nok. Vi sitter i et hjørne; i et annet sitter to bønder med porselenspiper og en flaske hvitvin. I det tredje står en ung og pratsom kone ved strykebrettet, mens hun holder øie med gjestene, for hun varter samtidig op. Og hun vet hvordan turister skal behandles. Vi får en skinnende ren duk på bordet, servietter og vi behøver ikke be om sennep til våre skinke-sandwich'er, for den kom med alt sammen. Å behandle turister slik at de føler sig vel er gått sveitserne i blodet. Overalt merker en det — på luksushotellene som her langt inne i fjelldalene er omsorgen for de reisende både naturlig og hjertelig.

Det begynner å mørkne. Solen farver ennu de høieste tindene og snebreen lyserøde, men hos oss her nede i dalbunnen er det såpas mørkt at vi setter på parkeringslyset og lenge har vi ikke kjørt før de siste restene av «Alpen-glühn» over fjellene blir borte. Snart er det belgmørkt. Av lys ser vi bare projektørene som lyser op dalbunnen foran oss, og stjernene på himmelen . . . Den er som et svært teppe strukket over dalen fra fjell til fjell. Smått om sen kommer

Gruyères. Den får en av oss til å huske en opplevelse i en ostebutik i Oslo.

— Er den osten god da?

— Ja, meget god. Ekte norsk sveitserost av fineste type.

Genfer-sjøen ligger under oss i måneskinnet. Rett ned ser vi lysene fra Evian i Frankrike. Veien går nu på en hylle i fjellet. Over oss og under oss er der vinmarker, muret op i terrassen . . . En slags hengende haver. Finnes der noget vakrere enn slikt gammelt murverk klædd med vinløv? . . . Enten en ser det i smellende sollys eller i et uvirkelig måneskinn er virkningen betagende. Som overalt i Sveits er veiene gode — noget smaler enn de tyske riksveiene, men bred nok til at vi kan utnytte fartsmulighetene på den rette og flate chausséen langs bredden til vi kjører inn i Genève. Den ligger badet i lys og spruten fra det flombelyste store springvannet like ved Rhône-øset streber mot himmelen.

Det er mange år siden jeg sist var her. Den gang overvar jeg et møte i Folkeforbundets forsamling da Nansen talte. Briand og Stresemann arbeidet hånd i hånd på å skape fred. Etiopia var en suveren stat; minoritetene rundt om i verden hadde ikke reist sig mot fredstraktatene. Folkeforbundet hadde nok lidt en del knekk i sin prestisje, men både blandt de delegerte og funksjonærene var der tro og optimisme for den idealistiske ånd i Léon Bourgeois og Woodrow Wilson var så sterk at den hadde trengt inn i kontorene til tross for bestemmelsene i Versailles-traktaten. — I den trøstesløst uhyggelige Salle de Reformation hvor forsamlingen holdt møtene og i forbundets primitive kontorer blev der sagt ting og gjort vedtak som tydet på at forbundet kunde bli en organisme i menneskehetens tjeneste. Og særlig arbeidet dets humanitære, sociale, kulturelle og hygieniske afdelinger med håb, tro og kjærlighet.

Det stod også for mig som om gangen mellom menneskene var hjertelig og åpen. De enkelte delegasjoner blandet sig med hverandre og ved de små bordene i spisesalene kunde en høre mange sprog. Og var det et særlig vanskelig spørsmål som Briand vilde ha løst, bad andre statsmenn med sig

til dejeuner i den lille landsbyen Thoiry på den franske side av grensen. På de sydvendte skråningene av Jura-fjellene lå et litet hotell, hvis vertinne hadde et særlig lag med næsten voksne kyllinger, i hennes kjeller var også nogen gammel vin og der løstes nærsagt hvilket-somhelst problem.

Nu er Nansen død. Hitler er vegetarianer og avholdsmann. Wilson står for vår realistiske verden som en forhistorisk drømmer. Keiseren av Etiopia har git op å sende delegasjoner til Genève . . . Direktør Skylstad, som har fulgt efter minister Colban som chef for forbundets minoritetsavdeling, leder sin stab i det daglige arbeide, men de store problemer er tatt ut av forbundets hender. Hva bryr sudetyskerne sig om dossierene? Mon ungarerne i Rumenia, polakkene i Tsjekkoslovakia, bulgarerne i Hellas henvender sig til Genève? Eller mon tyskerne i Nord-Italia og danskene i Slesvig tør gå forbi Hitler og Mussolini og be om Genèves hjelp? . . .

Salle de Reformation står tom. De gamle kontorene på Quai Woodrow Wilson er forlatt. Det nye palasset som forbundet har flyttet inn i, er med sin fornemme tidsbetonte og allikevel tidløse arkitektur, sin uoversiktlige storhet og sin enkle og dog iønefallende luksuss det bygverk som har imponert mig mest siden jeg en klar septemberdag stod foran slottet i Versailles. Det beste i tidens bygningskunst er tatt i bruk. Det tekniske utstyr kan idag ikke bli bedre. Et disiplinert korps av vaktmenn i stilfulle blå uniformer sørger for at den besøkende kommer dit han skal, og det tar 10 minutter å gå fra den ene ende av bygningen til den annen.

En stor park med velpleiede ple-

ner skråner svakt ned fra palasset, hvis lyse stenmasser skinner og stråler i solen så det svir i øinene. Ved vinduene i konferanserommene og i korridorene står store og små grupper av delegerte. I hallen foran forsamlingens store møtesal ligger cigarettroken som en lett blå sky . . . I trengselen drar jeg kjennsel på en dame med et trett og desillusjonert uttrykk i et intelligent ansikt. Det er Madame Kollontay . . . Litt lenger borte vimser en liten krumboiet og hvithåret mann forbi ledsaget av 2—3 geskjeftige sekretærer. Paul-Boncour Rettspresident Michael Hansson veksler nogen ord med en av de utallige som vil høre hans mening i et flyktningspørsmål. En eksotisk delegert stanser utenriksminister Sandler med et spørsmål, men han bare trekker på skuldrene og fortsetter ut til bilen. Inne i salen sitter vår egen delegasjon, hr. Koht, hr. Hambro og hr. Mowinkel og blar pent i sakens dokumenter . . .

Krisen tilspisses. En dypere pessimisme brer sig i de store forhandlingssaler, i korridorene, i preserommene og ingen rykter om løsninger trenger ut fra hotellene hvor hemmelige forhandlinger så mangen gang før har fått situasjonen til å jenke sig. Den følelse som behersker alle er mere enn pessimisme. Skal jeg si at en merker en dyp lede ved både arbeidet og dets praktfulle ramme? Naturligvis blir der arbeidet på spreng. Men hvorfor? spør hver enkelt sig selv. Det er ikke bare forbundets politiske arbeide som lammer, men krisen tar bort interessen for all annen virksomhet også. Hva betyr de internasjonale tiltak av sosial og humanitær karakter, når krisene politisk fjerner sig mere og mere fra hinannen. I hotellene er

stemningen den samme. Hver delegasjon og hver delegert lever for sig selv. De er trette av arbeidet; de er skuffet over de stadige nederlagene. Hva nytter det å knytte personlige forbindelser, å pleie vennskaper, å sludre litt over en drink i bar'en, når en ikke vet om hele Genève i neste time er på vill flukt for å redde sig hjem før krigen begynner . . .

Så kommer meddelelsen om at nu skal Chamberlain fly til Hitler . . . Nogen pustet lettet ut . . . Nogen sa at nu skal stormaktene sammen forråde en middels stor stat . . . En stormakt, sa de andre, har skylden . . . Småstatene vet hverken ut eller inn . . . En ubestemt frykt griper oss, med uenige stormakter var det galt nok. Blir de enige blir det kanskje enda verre. Ingen stoler på hinannen . . . Det praktfulle palass med utsikten til Mont Blanc som hever sig i synskretsen og hvis sneklædde topp gjennom disen synes å gå i ett med den porselensblå septemberhimmel, er blitt samlingsstedet for folkenes skuffelser og begjær.

Dagene går . . . En kveld spaserer jeg sammen med en dansk forretningsmann i Jardin Anglais. Mot oss på den annen side av fortauet kommer utenriksminister X. og fru X., hvis personlige venn jeg er blitt ved livets underlige spill og som jeg i de senere år har truffet rundt om i Europa. De er sammen med en ung engelsk videnskapsmann og går så fordypet i en samtale at de ikke legger merke til min danske venn og mig.

Jeg stanser, river hatten av og svinger med den i den ene hånd og med stokken i den annen, og roper: — Vive la revolution mondiale!

Utenriksminister X. og frue farer sammen ved det farlige rop i den mennesketomme gate, men da han og engelskmannen får se dansken og mig stå der og rope leve verdensrevolusjonen, river også

hatten av sig, og roper det samme ivrig støttet av fru X. — For vi er alle med i det internasjonale fellesskap som over hele verden og i alle menneskelige forhold trenger inn med det kristne budskap som skal revolusjonere verden. Og er det nogen som har lov til å rope leve for en slik verdensrevolusjon er det diplomater og journalister her i Genève, som daglig ser de skjebnesvangre virkninger av andre revolusjoner hvor de individuelle og nasjonale lidenskaper feirer sine triumfer.

Vi blir alle fem stående og prate sammen en stund. Og til tross for at hr. X. som utenriksminister kjennet alle de vanskeligheter situasjonen byr på, enes vi om at der er håb . . . Ikke et begrenset håb om at denne akutte krise i en permanent krisetilstand kan løses og skyves litt ut i fremtiden. Men vi har et virkeleg og ubegrenset håb om at krisetilstanden skal høre op og selve muligheten for katastrofen bli borte for bestandig. De kjennsigjeringer dette håb bygger på skriver jeg om i neste nummer av «Morgenbladet»s søndagsavis.

FREDRIK RAMM.